

מודלים

כלכליים

למנהלים שרוצים לדעת לפני

www.modelim.co.il

**המעמד הבינוני
פורום מאקרו כלכלי
אוניברסיטת בר אילן**

2 במאי 2013

מעמד הביניים

- על פי הגדרה כלכלית מקובלת, מעמד הביניים כולל את משקי הבית אשר הכנסתם בין 75% ל- 125% מההכנסה הממוצעת לנפש תקנית, והמעמד הבינוני-גבוה - את משקי הבית אשר הכנסתם בין 125% ל-200%.
- העמדת מעמד הביניים במרכז הדיון הכלכלי נועדה לבחון את מידת ההצלחה של מימוש החלום הדמוקרטי – רמת חיים מספקת ומשביעת רצון לתווך המרכזי של האוכלוסייה.
- דיון כלכלי במעמד הביניים הינו גם אחת מהדרכים לדון בשוויוניות של חלוקת הכנסות: ככול שמעמד ביניים רחב יותר, השוויוניות גבוהה יותר.

מעמד הביניים בישראל

- ככול שהאוכלוסייה יותר הומוגנית, צפויה שוויוניות יותר גבוהה.
- בישראל האוכלוסייה מתחלקת ל- 3 מגזרים בעלי מאפיינים שונים מאוד אחד מהשני.
- בישראל המעמד הבינוני כולל שישים אחוז מעשירון רביעי, עד (וכולל) רבע מהעשירון השביעי. סך הכול כ- 28% ממשקי הבית. המעמד הבינוני הגבוה כולל שלושה רבעים מהעשירון השביעי, ועד (וכולל) חצי מהעשירון התשיעי. סך הכול 22% ממשקי הבית.
- גם אם מעמד בינוני ובינוני גבוה של 50% הינו סביר, לא סביר הוא היקף המעמד הנמוך, המהווה למעלה מ- 40% מכלל משקי הבית.
- זאת ועוד, 25% מאוכלוסיית ישראל מוגדרת כענייה.
- מעמד נמוך כל כך גדול צריך שיסב את נושא הדיון הציבורי מהמעמד הבינוני למעמד הנמוך, במיוחד בעת בה נדונים צעדים כלכליים מרסנים.
- למשל, משמעות הנטל של העלאת שיעור המע"מ באחוז.

מודלים
כלכליים

הפתרון לבעיית העוני

- עבודה שנעשתה על ידי 'מודלים כלכליים' בשנת 2007 במימון המכון הישראלי לתכנון כלכלי, ואשר הוצגה ב'כנס הרצליה' מציעה תכנית בת 9 מרכיבים לירידה במחצית משיעור העוני תוך 5 שנים.
- מרכיביה הם: חובת דיווח כללי, הפסקת העסקת עובדים זרים, עידוד השקעות, עידוד תעסוקה, מעבר ליום לימודים ארוך, העברת קצבאות הילדים לילדים עצמם, פיצוי פרטני לקשישים וביטול המע"מ על כל מוצרי המזון.
- סך התוספת התקציבית הנדרשת לפתרון מידי, כפי שחושבה באותה עבודה, עמדה במחירי 2007 על כ-3.8 מיליארדי שקלים לשנה (2.4 מיליארדי שקלים להארכת יום הלימודים ו-1.4 מיליארדי שקלים עבור סיוע פרטני לקשישים).
- תוספת זו צפויה להביא לירידה משמעותית בשיעור העוני, מ-20.6% לכ-12.5% בלבד בנתוני 2005.

אומדן חלוקה למעמדות ע"פ הכנסה נטו לנפש תקנית

2011, בש"ח לחודש

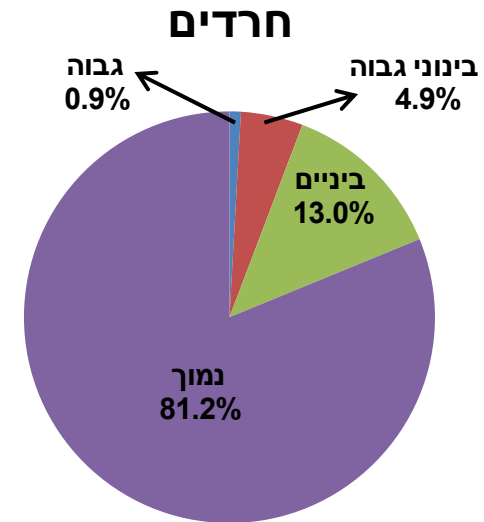
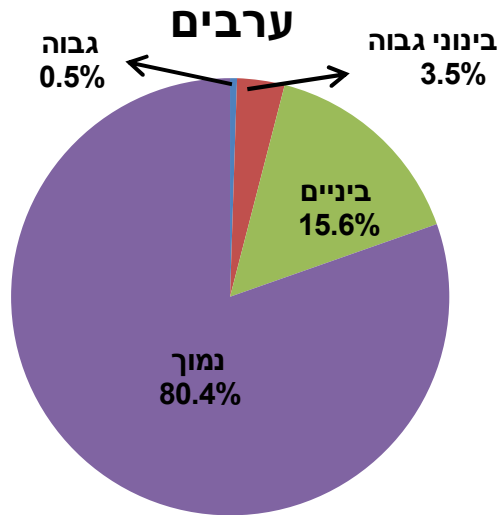
מעמד	אחוז מההכנסה החציונית	הכנסה לנפש תיקנית	אומדן הכנסה כספית נטו למשק בית	עשירונים
נמוך	75%	עד 3,000	עד כ- 7,600	עשירון ראשון עד 59% מעשירון רביעי
בינוני	125%	3,000 עד 5,000	כ- 7,600 עד כ- 13,000	41% מעשירון רביעי עד 25% מעשירון שביעי
בינוני – גבוה	200%	5,000 עד 8,000	13,000 עד 18,600	75% מעשירון שביעי עד 53% מעשירון תשיעי
גבוה		8,000 ומעלה	18,600 ומעלה	47% מעשירון תשיעי עד 10% עשירון עשירי

המקור: מרכז המידע והמחקר של הכנסת
<http://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03157.pdf>

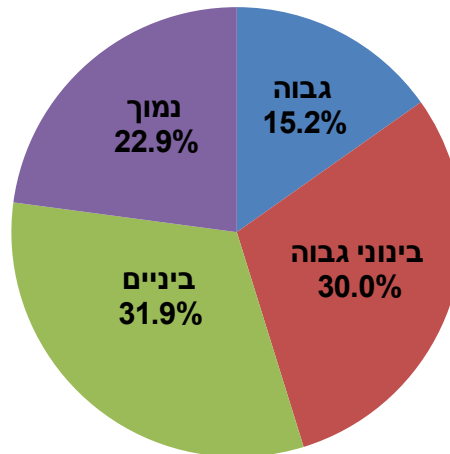
חלוקה מעמדית על פי מגזרים

- חלוקה מעמדית על פי מגזרים מצביעה על דמיון רב בין החלוקה המעמדית של המגזר הערבי לבין החלוקה המעמדית של המגזר החרדי.
- שני המגזרים מאופיינים בהשתייכות של כ-80% ממשקי הבית מתוכם למעמד הנמוך, כ-15% למעמד הבינוני, כ-5% למעמד הבינוני הגבוה ופחות מ-1% למעמד הגבוה.
- שונה לחלוטין הוא המגזר היהודי החילוני, אשר מהווה (עדיין) את רוב האוכלוסייה: רק 23% ממשקי הבית שבקרבו משתייכים למגזר הנמוך, 32% משתייכים למעמד הבינוני, 30% לעמד הבינוני גבוה ו-15% למעמד הגבוה.
- התוצאה היא שאוכלוסיית הרוב מהווה כ-88% ממעמד הביניים וכ-95% מהמעמד הבינוני-גבוה.

התפלגות מעמדית בחלוקה למגזר

אוכלוסיית הרוב

מודלים
כלכליים

המקור: בנק ישראל

<http://www.bankisrael.gov.il/press/heb/120321/120321k.pdf>

ועיבודי מודלים כלכליים

סיבות אפשריות להבדלים בחלוקה המעמדית של המגזרים

● השכלה.

● השתתפות בכוח עבודה.

● מספר ילדים.

עם זאת, מאחר שהחלוקה המעמדית מתבצעת על פי מדדי הכנסה, היא עלולה ליצור עיוותים:

● מחד אין הכללה של הכנסה נגזרת מבעלות על דירות. מאידך קיימים הבדלים בשיעורי הבעלות בין המגזרים.

● התפלגות הכלכלה השחורה בין המגזרים אינה חייבת להיות דומה.

● צפויים הבדלים בכוח הקנייה בין המגזרים.

תחושת אי שוויון גבוהה בקרב אוכלוסיית הרוב

- למרות השוויוניות הגבוהה יחסית, דווקא אוכלוסיית הרוב מבטאת תחושה חזקה של "אי צדק".
- תחושה זו הייתה המנוע העיקרי של תנועת המחאה שקמה בקיץ 2011, כפי שנוסח בדו"ח טרכטנברג: 'מצוקה כלכלית של פרטים ומשפחות שבשדרה המרכזית של החברה הישראלית'.
- התחושה של אי צדק נקשרה גם לאי שוויון, בין היתר לאי שוויון כלכלי.
- למרות הכול, הגורם העיקרי, להערכתנו, למצוקה הכלכלית של נושאי המחאה הוא דווקא מחירי הדיור.

הגידול בהוצאה החודשית הממוצעת בין השנים 2007-2011

התפלגות הגידול	שיעור גידול	שקלים	גידול בהוצאה החודשית הממוצעת
100%	21%	2,383	סך הגידול
11%	16%	259	מזה: למזון
39%	36%	919	לדיור
20%	21%	486	לתחבורה ותקשורת
30%	14%	719	אחר

הגידול בהוצאה לדיור הוא הדומיננטי

- ההוצאה על מזון עלתה בשיעור דומה לכל סעיפי ההוצאה, למעט דיור ותחבורה ותקשורת, זאת למרות עלייה חדה במחירי חומרי הגלם. ב-12 החודשים האחרונים מסתמנת יציבות ואף ראשיתה של מגמת ירידה במחירי חומרי הגלם.
- העלייה בהוצאה על תחבורה ותקשורת הינה על רקע עלייה של כ-40% במחירי חבית נפט בין 2007 ל-2011. מחירי הנפט אינם צפויים להמשיך לעלות ובשנים הקרובות אף צפויה ירידה חדה.
- העלייה בדיור מאז ערב המשבר (שנת 2007) הינה מעל 50% ואחראית לכ-40% בגידול בהוצאה של משפחה ממוצעת בין השנים 2007 ו-2011.

השפעת העלייה במחירי הדיור על הדור הצעיר

- השפעה החזקה ביותר של עליית מחירי הדיור הינה על הדור הצעיר.
- חזרה למחירי הדיור של 2007 תוריד את החזר החודשי של המשכנתא בכ-2,000 שקלים – כ-14% מההוצאה החודשית הממוצעת למשק בית.
- הורדה של כל העלייה שנרשמה במחירי הקוטג' בין השנים 2005 ל-2011, בגובה 40%, תביא להוזלה של עד 2 שקלים במחיר אריזה של 250 ג"ר, ולהורדה של 60 שקלים בהוצאה החודשית של משפחה שצורכת קוטג' אחד ליום, כל יום (הנטל משתווה בצריכה של 33 אריזות ליום).

החיסכון במשכנתא

החזר חודשי	ריבית	שנות החזר	סכום המשכנתא אלפי שקלים	הון עצמי אלפי שקלים	שיעור המשכנתא	מחיר דירה אלפי שקלים
4,052	3.37%	19	682	454	60%	:2012 1,136
2,069	5.62%		290	454	39%	:2007 744
1,983						חיסכון חודשי

- בישראל, גם בשנתה ה-66, נדמה כי התמקדות הדיון הציבורי דווקא על מימוש החזון הדמוקרטי מקדים מדי את זמנו. בשלב זה עוד לא סיימנו אפילו לדון על מהות החזון (יהודי - דמוקרטי, לאומי / רב לאומי) כל שכן על מימוש.
- עם זאת, היקף העוני וגודלו של המעמד הנמוך מצריך זרקור ציבורי בנושא, במיוחד בתקופה של דיון במדיניות פיסקלית מרסנת.
- אוכלוסיית הרוב, אשר בעיקרה הינה יהודית-חילונית, הינה הרבה יותר שוויונית מהאוכלוסייה החרדית או הערבית, ומעמד הביניים בקרבה רחב.
- עובדה זו מחזירה אותנו לדיון באבחנה בין המאפיינים הייחודיים של כל מגזר לבין המגבלות הנצבות בכל מגזר בדרכו אל הרווחה הכלכלית.

מסקנות והשלכותיהן

- מצוקתו הכלכלית של מעמד הביניים בקרב אוכלוסיית הרוב תוקל משמעותית עם פתרון של עיוות מחירי הדיור.
- מצוקתם של המגזר הערבי והמגזר החרדי מורכבת הרבה יותר ומערבת נושאים סבוכים כמו השתתפות בכוח עבודה והתחלקות בנטל הביטחון.
- הטיפול במעמד הנמוך וההקלה הנדרשת על מעמד הביניים צריכים להנחות את הדיון גם בעת הזו של קביעת צעדי מדיניות להתמודדות עם ההאטה בצמיחה והשלכותיה על התקציב הציבורי.

תודה